

Předmluva: Kdo čte a nespěchá

je jako voda v řece. Zdánlivě bez hnutí, přetváří neměnné. Kdo čte a nespěchá, zůstává na cestě, hýbe svým osudem, není to nemožné. Kdo čte, a kamsi na své cestě chvátá, nezastavuje se po větách, nedopřává mezeře sílu ducha, jen jakoby čeříl vlnky, které beztak pomínou.

Již hodně dávno prohlásil jeden Řek, že když dostane správnou páku, pohne Zemí. On sám, celým tím vesmírným kolosem. Mnoho lidí se přistihne, jak v myšlenkách koná velké činy, ale jak polehoučku člověk stárne, tak svému úsilí stále méně a méně věří. Ustupuje ze svých snů. Řekové opouštěli minulé, učili se nechat svět bohů bohům a víru nahrazovat rozumem. Jsme jejich potomky. Modlitby a dětská přání nahrazujeme logem, vědou, strategií. A v jistém ohledu jsme stále stejnými lidmi. Jen výjimeční lidé jsou schopni vidět velikost i ve zdánlivě nepatrném činu poznání sebe sama. Tyto moudrosti nám byly již dávno zjeveny, a kdo chce, ten o nich ví. Od myšlenky k realizaci bývá však cesta dlouhá a trnitá. Zrání lidstva je jako stavba pyramidy. Maličkosti skládané jedna na druhou, vytváří krok za krokem monumentální stavby egyptských pyramid. Maličkosti vplétané jedna do druhé jsou chodem celé naší civilizace. Maličkosti, drobnosti, stojí za rozsáhlými změnami. Těžko zachytitelné částičky zdánlivě ničeho zhmotňují svět atomů. Kdo v chvatu čte, a nemá čas na prázdnotu, přestává mít ponětí, zda staví pyramidu, nebo vlastní hrob. Nepatrné atomy staví naše těla i nesmírné vody oceánů. Nepatrná knížka, nepatrný čtenář, nepatrné napojení, a zároveň pocit, jak všechno se vším souvisí. Rovněž František byl jen nepatrným článkem ve skupenství lidí. Kapkou v moři vody. Tělesem v nekonečnosti vesmíru. Jenže se narodil, žil a věřil, že je člověkem. Hřešil, když neměl čas se zastavit. Když bouřku pojmenoval bouřkou a blesk bleskem, měl to za vyřízené. Vracel se zpět, když mu slzy tekly po tváři, a ptal se, čemu věřit. Jsou pyramidy hrobem, nebo vrcholem touhy po věčném životě.

Víra lidí je jako neviditelná vazba mezi atomy. Platí pro ní oboje, že není ničím, a je tedy vším. Někdy dovoluje nezachytitelně prostupovat mezi zdmi, jindy ničí města a lidské životy. Lidská víra má sílu atomových vazeb. Na její pohon fungují jednotlivci, stejně jako rozsáhlé kolosy civilizací. Jádrem může být Bůh, rodina, ego, nebo něco, co neumíme

spatřit, ale kolem čeho se lidský život točí. Naším přáním bývá najít tu správnou páku a pohnout osudem.

Také František hledal hybné síly osudu. Hledat neznamena najít. Ale nehledat, je jako nežít. Nehledat páky ke změně osudu, znamená narodit se, zestárnout a na smrtelné posteli plakat, proč člověk nešel za svým neopakovatelným životem. František věděl, že může svým řádným fungováním držet stabilitu systému, nebo se vypařit jako pára z oceánu, aniž by kdokoli poznal, zda něco ubylo. Dále si uvědomoval, že jeho životní cesta je hledáním, pouze nevěděl čeho. a tak to hledal v pamětech starých Řeků, v kávových sedlinách, prostě v čemkoli, co se dá vyhlížet

Kdokoli si uvědomí, že cesta životem je hledáním, otevírá svět nevšedního života plného vjemů. Stává se přímým účastníkem a opouští roli oběti. Stává se novým člověkem. Přestává bojovat za toho či onoho vůdce, přestává hájit tu či onu stranu. A když přeci jen nějakého vůdce či stranu hájí, zemře pro něj šťastný a s úsměvem.

Náš hlavní hrdina František učil dějepis a informatiku. Učebnice školního dějepisu předkládají dětem poněkud jednoduchý scénář: zvítězil, podmanil, zemřel. Je to soupis dat vítězů. Vítězil Alexandr Veliký, Dareios I, Dareios III, Xerxés I, Leonides, Julius César, Adolf Hitler... a někdo s obdivem k jejich životu pak popsal jejich příběh. Není spíš podivné, že děti učíme zpaměti Přemyslovce, kteří vstoupili na náš trůn a tedy i do našich učebnic, vyvražděním sousedů? Učíme je a přísně hodnotíme, zda jména Přemyslovců správně znají, jakoby jejich činy k bližním nebyly podstatné. Jako bychom byly spíše fascinováni zlem než dobrem. Jinde je tomu stejně. v USA znají Washingtona, Jeffersona, přesto, že se ke svým sousedům chovali jako Přemyslovci ke Slavníkovcům. A Rusko? Desáté století? Září roku 995?

Františkovy osobní dějiny začínají jako u naprosté většiny ostatních. Narodil se do světa, kde osobní život řídí ti druzí. Naučil se snad všechny vítěze, dobyvatele, kolonizátory, a tím nabyl osvědčení, že tyto znalosti může předávat dál. Bude učit, že Jan Lucemburský se jako slepý nechá vést do bitvy, aby po boku svých věrných statečně zemřel. Jenže kdyby se František z tohoto protokolu nikdy neprobudil, nebylo by potřeba o něm psát. František zažil, jaké to je probudit se z Matrixu. Pro každého jiné. Někdo skončí v blázinci. František šel na to pomalu, opatrně. Nejprve se začal ptát, zda rytíři, kteří vedli slepého českého krále do

bitvy, měli možnost volby. Zda jejich oddanost, nebyla zaslepeností. Zda vůbec všichni ti, co bojovali pro Napoleony, Staliny, Trumpy, měli skutečnou možnost volby, nebo jen žili jako ve snu, že prostě to tak chodí, že pro pány se bojuje a umírá.

Příběh Františka je hledáním otázky, kolik toho děláme pro druhé a kolik pro sebe. Nakolik žijeme ve světě, kde nejrůznější hlasy nás nabádají, co bychom měli říkat a dělat. A zároveň s těmi druhými vedeme nekončící vnitřní dialogy, v nichž je prosíme, aby změnili své myšlení, jednání. Mluvíme k nim, jako by byly v naši reálné blízkosti a vysvětlujeme jim, co by měli pochopit, jak by nás měli vidět, jak by se o nás měli starat či nestarat.

V duchu si přeříkáváme věty:

“To přece musí pochopit.”

“Tohle už přece nemůže udělat.”

“Bože, dej, ať mi odpustí.”

“Tohle mu neprojde.”

Příběh Františka je popisem postupné proměny od ovlivňování druhých ve svých myšlenkách - k jejich přijetí. Ustoupení od manipulace s druhými, k přijetí, že jediný koho máme možnost ovlivňovat jsme my sami. Takové v duchu pronesené fráze, pak vypadají jinak:

“Děkuji, že jsem.”

“Přeji si pochopit, jak se cítí.”

“Mám možnost se na něj usmát, nebo mu vynadat. Záleží to na mně.”

“Neuměl jsem to udělat líp. Jak to, že mi to prošlo?”

“Jak se příště zachovám, až jej znovu potkám?”

Vypadá to jednoduše, jednoduché to není. Obrátit se k sobě a přestat rozmlouvat s těmi, kdo vlastně nemají moc řídit náš život, stálo Františka mnoho úsilí. Jeho poslední větou v životě i této knize, bylo: “Už rozumím, proč jsem se narodil”.

Kdo spěchá, může přejít na konec knihy, kdo čte a nespěchá, kdo čte a s klidnou myslí vnímá dech mezi řádky, kdo se mazlí s každou chvilkou prázdnoty mezi slovy, vlastně již rozumí celému příběhu, a jen si vychutnává, že je toho účasten.

FRANTIŠEK

Jednoduchá otázka na Františka: “Kdo jsi?”

Zdánlivě jednoduchá odpověď: “Učitel.”

Neodpověděl by: František, otec, manžel, muž, Čech. Jako mnoho jiných spojil svůj život se svojí prací. Patřil k těm, kteří odpovídají: Jsem lékař, jsem policajt, jsem řidič autobusu. Jsem funkcí. Jsem orgánem veřejné moci. Jsem kolečkem v soukolí.

Být učitelem, to není málo.

František se domníval, že učitelé jsou duší země, že na učitelích leží odpovědnost za budoucnost. Jsou pokračováním cesty, kterou jim vytyčili předci. Vzdělávání považoval za jedno z nejtěžších a nejzodpovědnějších povolání. Měl za to, že vedle rodičů jsou to právě oni, učitelé, kteří v posledních staletích vychovali a ovlivnili všechny ty lidi, které kolem sebe potkával. Proto se na každého člověka tak trochu díval prizmatem výchovy a vzdělání. Jeho názory se příliš nelišily od jeho studentských let až k pozici zkušeného kantora. Kriticky si uvědomoval, že ne vždy byli lépe postavení lidé ke slávě učitelské profese, že bohužel velmi často byli učitelé jen poplatní svým chlebovárcům, že ve skutečnosti jim ani tak nešlo o proklamovaný všeobecný rozvoj, ale spíše o medaili a žold od vládnoucí vrstvy. Jenže je to jako s tím Řekem a pákou. Od myšlenky k dalšímu kroku je někdy velmi daleko. To, co jej napadalo, a co se jako červená nit táhlo jeho životem, bylo, že by měl být hlavně přísný sám na sebe. Nevšímat si systému a skutečně učit.

František sám sebe vnímal jako učitele. Byla to jeho první odpověď, na otázku: “Kdo jsi?” Považoval se za učitele, který miluje své žáky a věří v pokrok skrze poznání. Odborníci tomu říkají pedagogický optimismus. Jde o víru, že učitelovo působení vede ke změně postojů a hodnot žáka. Člověk by se podivil, kolik učitelů nemá pedagogický optimismus. Kolik se jich směje, že do svého zaměstnání chodí krotit divou zvěř. František hodně uvažoval o tom, jak žáky připravovat na život. Bylo mu jasné, že doba encyklopedických znalostí neobstojí v éře cloudových dat. Znamky považoval za přežitý způsoby motivace. Dokonce i přílišné hodnocení chápal jako neoprávněné postavení se do role znalce a mudrce. Více se vnímal jako průvodce po cestě vzdělání. Domníval se, že sám je věčným studentem. Věřil, že jedině oni sami vědí, kterými cestami se mají vydat a důležitým cílem školy je jim k tomu poskytnout podnětný a bezpečný prostor.

Něčemu věřil, něco jiného přicházelo z reality všedního dne. Zná to každý z nás. v hlavě je jemná píseň z filmu Doktor Živago, na filmovém plátně běží nelítostné občanské boje. Proto hledal František klíč k nalezení rovnováhy. Klíč k ustání nástrah života a neztracení smyslu své existence. Dohodu mezi jeho svobodným působením a tlakem školského systému. Doufal, že jeho zodpovědná činnost učitele se vejde do požadavků na státem placenou roli učitele.

Vnímal význam svého postavení. Význam vět a gest, které ve styku s žáky užíval. Také však vnímal miliony zamordovaných ve válkách, v internačních a koncentračních táborech. Všichni ti vůdcové a pachatelé měli své učitele. Kolik lidí bylo umučeno v minulém režimu, minulých staletích a tisíciletích, a stejně je nás stále více. Čím větší utrpení, tím větší odezva v ochotě rodit děti. Jen tam, kde je nadbytek a klid, se rodí dětí méně. Ani nespočetné davy bezejmenných životů, proplahočených, proplakaných, nevtiskly takový strach ze života, aby se lidé přestali množit. Ti lidé umřeli, zmizeli, nikdo o nich nic neví. Snad, jen když umírali spolu s městem pod pemzou popele, nebo byli hromadně vražděni v Katyňském lese, nebo jim bylo rváno srdce na vrcholu pyramidy v Tenochtitlánu, potom snad po nich zůstávaly stopy. Kolik prostých lidí, nebo alespoň elitních legionářů známe dnes z dob Římského impéria? Vlastně žádné. Stejně jako dnes. Není to jen dobou. Je v tom větší tajemství života. Zajímáme se o celek, ale klíčové je jen prožívání v naší hlavě. Každé dítě ví, jak se jmenuje náš prezident, málokterý dospělý si je jistý, jak se jmenuje soused za zdmi jeho bytu. Proč se to děje? Proč dává prostý člověk tolik energie svým otrokářům, vládcům? Bojí se, že bez nich nebude chráněn? Každý ví, že prezident buduje z anonymních lidí atmosféru doby a mnozí již tuší, že je tomu za jejich tiché podpory. Faraon byl faraonem proto, že vyhrál boj proti svému bratru, strýci. Prosadil se ve své mocné rodině. Zabil mocného bratra, nebezpečného strýce. Prezident je prezidentem, protože byl vybrán svým lidem. Sice nebyl vybrán jako jeden z mnoha, ale jen jako jeden ze dvou, tří návrhů. Přesto se dá zeptat, zda je dnešní prostý lid mocnější než býval kdy dřív?

František rád o těchto věcech přemýšlel. Zajímaly ho dějiny, fascinovala jej možnost uvažovat o věcech, které se opravdu staly. Na cizích osudech pozoroval, jak se pohnutky proměňují ve skutky. Františka

bavilo mnoho věcí. Zajímaly ho moderní objevy a populární teorie. Obdivoval vědce, kteří dokázali prostým jazykem mluvit o složitostech vesmíru, mozku, vědomí. Zajímal se o společenské dění. Považoval se za uvědomělého občana. Byl rád, že nežije v dobách faraóna, neboť ve své skromnosti tušil, že by nejspíš někde přenášel nekonečné vaky písku, aby se po něm mohlo projet několik vápencových kvádrů, a pokud by měl štěstí a dlouze žil, tak by na sklonku života, když už by všechny kvádry přejely, mohl na svém hřbetu ta nekonečná zrnka písku zase odnášet někam zpět.

Každé zrnko písku je jiné. Jako lidé. Co zrno, to trochu jiný geologický příběh.

Možná by za faraona žil velmi podobným životem. Účastenstvím na společné věci. Trocha radostí, nadějí, obav. Trocha hořkostí, zoufalství a víry, že se správně připravuje do záhrobí.

Ve statutu uvědomělého občana se cítil dobře. Lidi měl ve svém žebříčku hodnot na prvním místě. Humanismus považoval za poslední nejdůležitější změnu ve vývoji lidstva, rostl z renesance a ta vracela ke zdrojům ve starověkém Řecku a Římě. Lidi, to nejsou stroje, Golémové, otroci, to je hlas jeho krve. Humanista ví, že je člověkem a teprve potom manažerem a manželem, úředníkem a učitelem. Také si říkal, že jak se z Boha sňala zodpovědnost, nezbyvalo, než ji požadovat po nejvyšším vývojovém stupni života. Po člověku. Už tu nebyl Bůh, který morem káral hříchy lidí. Satan, který roznášel podvrtné řeči. Zmizela kouzla, obnažila se nedokonalost lidského myšlení.

Nechtějte po koních, aby zachánili svět. Nechtějte to ani po aborigines nebo cikánech. U lidí, přesně jako v přírodě, čím výše člověk je, tím více musí přijmout zodpovědnosti. Ochránit koně a nevyhnat aborigines z jejich lovišť. Za aktuální velkou výzvu lidstva považoval stabilizovat Zemi a přenechat ji alespoň v tomto stavu dalším generacím. Jeho volbou tedy nemohl být Václav Klaus nebo Miloš Zeman, ale stejně mu tento stav přišel výrazně pokrokovější než před čtyřiceti lety, natož v době faraonů. Už jenom ta možnost nebýt v hlavním proudu, nebýt voličem Miloše Zemana a moci to nahlas říct. Fantastické. Osvobozující. Domníval se, že takový feláh povoláný na stavbu faraónovy hrobky si vůbec nemohl připustit náznak pochyb. Ani je neznal. Faraon byl Bůh, centrum jeho víry. Představoval si, že lojalita feláha byla natolik identická s vtěleným božstvem faraona, že vlastně ani nebyl